

INTERNATIONAL JOURNAL OF ECONOMIC AND ADMINISTRATIVE ACADEMIC RESEARCH

Available online, ISSN: 2757-959X | www.ijerdersisi.com | Economic and Administrative Academic Research

DISINFORMATIONS FOUND BY PRIMARY AND SECONDARY STUDENTS IN DIFFERENT ENVIRONMENTS

Ömer Süha KILIÇ^{a*}, Eren DEMİR^b, Kamil KOÇ^c

*Corresponding Author

ARTICLE INFO

Research Article

Received :

12/01/2023

Accepted :

20/03/2023

Keywords:

Student,
Environment,
Disinformation,
Misinformation.

ABSTRACT

The aim of the study is to examine the different environments in which children are exposed to disinformation and to exemplify the disinformation they face in these environments. In this context, disinformation sources outside the virtual environment were investigated in the current study. In this study, descriptive analysis method, one of the qualitative research methods, was used. The universe of the study consists of the parents of the learners in primary and secondary schools in Sivas. Convenience sampling method was used as the sampling method. Interviews were held with the parents of 92 students studying in primary and secondary schools in Sivas center. Interview method was used as data collection tool. Semi-structured interview form regarding the problem situation were prepared and presented to the expert opinion. After the expert opinion, necessary arrangements were made and a semi-structured interview form was applied to the participants face to face. The data obtained from the participants by face-to-face meetings were analyzed with the descriptive analysis method. It was found that the participants used disinformation to control learners' behavior in the disinformation that children face in their home environment. It was revealed that the disinformation that the participants face in the school environment was frequently used by school administrators and teachers to increase success and ensure discipline at school. It is clear that the participants often use disinformation based on the superstitious beliefs of the families towards children, in the disinformation that children face in the social environment. As a result, it is understood that children are inevitably exposed to disinformation not only in the virtual environment but also at home, at school and in their social environment. They are influenced by their parents, media tools at home; teachers, school administrators and friends at school; and by their relatives, neighbors and friends in their social environment. It is necessary to focus on what can be done against these problems that the children are exposed to. Even if the destructive effects of disinformation cannot be completely removed, it is believed that studies should be conducted to reduce its effects.

Uluslararası İktisadi Ve İdari Akademik Araştırmalar Dergisi, 3(1), 2023, 46-61

İLK VE ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİN FARKLI ÇEVRELERDE KARŞILAŞTIKLARI DEZENFORMASYONLAR

MAKALE BİLGİSİ

Araştırma Makalesi

Geliş : 12/01/2023

Kabul : 20/03/2023

Anahtar Kelimeler:

Öğrenci, Çevre,
Dezenformasyon,
Misenformasyon.

ÖZ

Çalışmanın amacı çocukların dezenformasyona uğradıkları farklı çevreleri incelemek ve bu çevrelerdeki karşılaştıkları dezenformasyonu örneklemektir. Bu kapsamda çalışmada çocukların sanal ortam dışındaki dezenformasyon kaynakları incelenmiştir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın evrenini Sivas merkeze bağlı ilk ve ortaokullardaki öğrencilerin velileri oluşturmaktadır. Bu kapsamda örneklem yöntemi olarak, kolayda örneklem yöntemi kullanılmıştır. Sivas merkezdeki ilk ve ortaokullarda eğitim-öğrenim gören 92 öğrencinin velileri ile görüşme sağlanmıştır. Veri toplama aracı olarak görüşme yöntemi kullanılmıştır. Problem durumuna yönelik yarı yapılandırılmış sorular hazırlanmış ve uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşünden sonra gerekli düzenlemeler yapılarak yarı yapılandırılmış görüşme formu yüz yüze uygulanmıştır. Katılımcılardan yüz yüze uygulanarak elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Katılımcıların, çocukların ev ortamında karşılaştıkları dezenformasyonlarda sıklıkla onların davranışlarını kontrol altına almak için dezenformasyonları kullandıkları görülmektedir. Katılımcıların, çocukların okul ortamında karşılaştıkları dezenformasyonlar da sıklıkla okul yöneticileri ve öğretmenlerin okulda başarıyı artırmak ve disiplini sağlamak için kullandıkları saptanmıştır. Katılımcıların, çocukların sosyal çevrede karşılaştıkları dezenformasyonlar da sıklıkla ailelerin batıl inançlarına dayanan dezenformasyonları çocuklara yönelik kullandıkları saptanmıştır. Sonuç olarak çocukların sadece sanal ortamda değil evde, okulda ve sosyal çevresinde kaçınılmaz bir şekilde dezenformasyona maruz kaldıkları anlaşılmaktadır. Evde ebeveynleri, medya araçları; okulda öğretmenleri, okul yöneticileri ve arkadaşlarına; sosyal çevresinde ise akrabaları, komşuları ve arkadaşları aracılığıyla etkilenmektedirler. Çocuğun maruz kaldığı bu durumlara karşı neler yapılması gerektiği üzerinde durmak gerekmektedir. Dezenformasyonların yıkıcı etkilerinin tamamı kaldırılamasa bile, etkilerinin azaltılması için çalışmalar yapılması gerektiği düşünülmektedir.

1. GİRİŞ

Çağımızda bilgiye ulaşma ve içerik üretme kolaylığı, dijital hareketliliğin artmasına ve yeni yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Üretilen içerikler sahibi belli olmayan hesaplardan ya da kullanıcısı belli ancak kötü niyetli kişiler aracılığıyla yayılmaktadır. Toplumların hassas noktalarını hedef alarak, toplumu belirli noktalara çekmeye çalışan paylaşımlar ve içerikler, toplum tarafından sahte olduğu halde kendi değer yargılarına yakın görünmesi nedeniyle doğru kabul edilmektedir. Tüm bu çalışmalar sosyal mühendislik kapsamında ele alınmalıdır (Eren ve Aydın, 2014).

Doğru insan zihninin gerçekliği algılaması ile ilgili bir olgudur. Doğru olarak kabul ettiğimiz kavramların her zaman gerçeklikten sapma payının olduğu peşinen onaylanmalıdır. Tarih, çağlar boyunca doğruluğu konusunda üzerinde uzlaşma sağlanmış tezlerin yanlışlığının kanıtlanmasına şahit olmuştur. Gerçeklerin farklı farklı şekillerde tasvir edilmesi mümkündür. Uzman kişilerin kullanacağı taktiklerle gerçekler iyi bir yanılsamaya dönüşebilir (Turan, 2015).

1.1. Dezenformasyon ve Misinformasyon

Dezenformasyon kelimesinin sözlük anlamına baktığımızda Türk Dil Kurumu'nun neşriyatındaki anlamı; sözcüğünün aslen Fransızca kökenli olduğu ve bilginin gerçek anlamı dışında belirli bir amaçla ve kasıtlı kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Başka bir tanımla; hakikatin istendik bir hedefle belirli bir noktaya yönlendirilebilmesi için, bilerek manipüle edilip doğrudan bağının koparılması istemidir (TDK, 2022).

Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı aktör George Carlin'in ifadesi ile dezenformasyon en açık tabirle "yalana biçilen roldür"(Anonim, 2022a).

Webster lüğatinde kelimenin kamuoyundan gerçeklerin saklanması hedefiyle bilinçli olarak gerçek dışı bilginin, çoğu zaman da gizli olarak aksettirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Anonim, 2022b). Olgunun Rusça dezonformatzia'dan alınarak tercüme edildiği de belirtilmektedir (Çınarlı, 2004).

Ladislav Bittman (1985)'e göre yanıltma haber olgusu karar alıcı merkezlerin ya da kamuoyunun karar almada kullanacağı verilerin içine gizlice, belirli bir hedefe yönelik olarak gerçek dışı bilgilerin yerleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır.

Fallis (2015)'e göre dezenformasyon; sahte ve yanıltıcı reklamlar, gerçek olmayan belgeler, yanıltıcı web siteleri, gerçeklerinden saptırılmış malumatlar ile tüm paydaşları gerçeklerden saptıran paylaşımlar olarak ifade etmektedir.

Fetzer (2004)'e göre kavram yönlendirici, gerçekliklerden saptıran gerçek dışı paylaşımlar olarak tanımlanmaktadır.

Quattrociocchi (2018)'e göre dezenformasyon, haberlerin doğruluğu teyit edilmeden yayılması olarak tanımlanmaktadır. Tanımlardaki ortak nokta bu durumda kasıtın olduğu yönündedir.

Dezenformasyondan farklı olarak tanımlanan misinformasyon olgusu çeşitli mihenk noktaları temel alınarak tanımlanmış ve açıklanmıştır. Wardle ve Derakhshan (2017)' e göre misinformasyon doğru olmayan ancak zarar verme amacı taşımayan bilgiler olarak tasvir edilmektedir.

Misenformasyon kapsamındaki oluşturulan içerikler, iletiye hedef olan kullanıcılar tarafından doğruluğu kabul edilerek, teyit edilmeden, kaynağı göz ardı edilerek ya da kaynağa bakılmadan yayılmaktadır. Dezenformasyon kapsamında sunulan içerikler yanlış ve eksik bilginin farkında olarak, kasıtlı ve istendik olarak, belirli bir amaçla yayılmasıdır. Dezenformasyonla hedeflenen kitlenin belirli bir konuda manipüle edilerek yönlendirilmesidir. Kamuoyunun belirli noktalara çekmek için kullanılan dezenformasyon ve misenformasyon ile sosyal medya kullanıcıları bilerek ya da bilmeden yeni suçluların da oluşmasına neden olmaktadır. Yanlış bilgilerden etkilenen kamuoyu, tüzel kişiler ve gerçek kişiler kamu düzenini, refah ortamını ve bireysel güvenliği hedef alan dezenformasyon ve misenformasyondan maalesef etkilenmektedir (Bahar, 2020).

1.2. Dezenformasyon Çeşitleri ve Örnekleri

Siyasi iktidarı elinde bulunduran güç odaklarının askeri ya da siyasi amaçlar doğrultusunda sahte haberleri üretmesi ve bu içerikleri kitle iletişim araçları ile kullanıma sokması oldukça yaygın bir yöntemdir. Resmi makamları ellerinde bulunan yetki sahiplerinin gayri resmi yanıltıcı içerikleri kullanmasının değişik amaçları olabilir. İktidarda bulunan güç sahipleri, yetkilerini ele geçirmek ya da kullanmalarına engel olmak isteyen odaklara karşı iktidarlarını devam ettirebilmek için çeşitli yollar deneyebilir. İktidarlarının devamı için bu konuda yatırım yapmak, kamuoyuna ya da dış muhataplarına gizli iletiler vermek amaçlanabilir. Güvenliğin sağlanabilmesi hedefiyle de içerikler üretilebilir. Bu konuda örnek vermek gerekirse ülke liderlerinin kendisiyle birebir aynı dublörleri aracılığıyla birden fazla vasıta ile dolaşmaları ya da resmi programlarında yer alan ve kamuoyuna deklare edilen programların ansızın iptal edilerek başka bir ülkeye ziyarete gidilmesi gibi kullanılan metotlar iktidar sahiplerinin güvenlik amaçlı kullandıkları genel dezenformatik yöntemlerden bazılarıdır (Anonim, 2022a).

Dezenformasyon amacıyla bilgi kirliliği yaratan üst akıl, olmayan bilgiyi varmış gibi göstererek, hedeflenen amaç doğrultusunda içerik üretir. Yanlış içerikler basılı materyallerle, fısıltı gazetesiyile, kitle iletişim araçlarıyla ve web ortamında hızla yayılır. Yanlış haberlerin kaynağına yönelik yapılan derinlemesine araştırmalarda dezenformasyonun ateşinin küçük bir bilgi, resim, video ya da basit bir konunun blog yazarı tarafından paylaşılmasıyla başlayabileceği tespit edilmiştir. Ateşin körüklenmesi ise bu aşamadan sonra ilgili dezenformatik haberlerin daha farklı içeriklerle zenginleşerek çoğalması ve paylaşılmasıyla olur (Anonim, 2022a).

Ülkelerin güvenliklerinden sorumlu istihbarat teşkilatları bu amaç doğrultusunda ülke çıkarları için sahte içerikleri üretebilir ve yayabilirler. Özellikle sosyal medya, web 2.0 araçları, teknolojik aletler ve çok gelişmiş bilgisayarlar vasıtasıyla sahte içerikler çok daha kolay ve hızlı yayılırlar (Turan, 2015).

Bilgi teknolojilerinin ve web araçlarının çok hızlı gelişmesi neticesinde bu araçlar sahte içeriklerin yayılması için çok önemli fırsatlar sunmaktadır. Sahte internet sayfaları tasarlanarak ya da çok popüler uygulamaların sahte kopyaları oluşturmakta, bu sayede yanıltıcı ve dolandırıcılık amaçlı içeriklerin gizlice yayılması sağlanmaktadır (Turan, 2015).

Globalleşen yenedünyada herkes çok kolay sahte içerikler üretebilmekte, yanlış enformatik bilgiler muhalif blog ya da wikipedia ya da benzer bilgi sitelerinde rahatlıkla girilebilmektedir (Anonim, 2022a).

Sosyal medya kanalları ile üretilen ve dağıtılan içerikler geniş kitlelere çok daha kolay ve hızlı olarak yayılmaktadır. Bu durum geleneksel medya için haber maliyetlerini düşürmek gibi olumlu bir tarafı bulunsa da yeni nesil gazetecilerin bloglarında tıklanma sayısını artırıp reklam gelirlerini artırmak amacıyla yaptıkları dalgalandırıcı, sahte, ilgi çekici içerikler kitlenin daha kolay dezenformasyona uğramasına neden olmaktadır. Bu durum “sarı gazeteciliğe” de neden olmaktadır (Barfar, 2019). Post truth çağda dijital kanallar ile yanlış enfomasyona tabi tutulan toplumlar, istenilen yöne doğru yönlendirilmektedir. Sahte içerikler sosyal medya kanalları ile saman alevi gibi parlatılmaktadır (Bradshaw ve Howard, 2018).

Sanal ortam, sadece yanıltıcı içeriklerin yayılmasına ortam sağlamakla kalmaz. Aynı zamanda dezenformatik bilginin yeniden üretilmesine de katkı sağlamaktadır. Sosyal medya da haberlerin doğrulanması yapılmadan, ışık hızında yayılması geniş kitlelerin yalan haber bombardımanına tutulmasına neden olmaktadır (Turan, 2015). Sosyal medyanın bu nedenlerle bilgi üretim ve yayılmasındaki rolü yadsınamaz. Ancak çok hızlı bir biçimde yayılan bilginin teyidi elzemdir (İlgin, 2021).

Google, Twiter, İnstagram, Youtube gibi popüler internet platformları sahte içerikler ile mücadele için kendi denetleme mekanizmalarını da oluşturmaya çalışmaktadırlar. Ancak tıklanma sayısına bağlı olarak reklam gelirlerinden daha fazla pay almak isteyen şirketlerin bu çabaları da sonuçsuz kalmıştır. Sahte içeriklere hedef olan kitle bu problemlerle her gün daha fazla hedef olmaktadır. (Aldwairi ve Alwahedi 2018). Sosyal medya platformları sahte içerikleri tespit etmekte, kendi platformlarından ayıklamaktadır. Ancak platformlarının kolektif çalışmaması nedeniyle tüm medya dezenformatik bilgiye karşı ortak mücadele edememekte ve çalışmalar yetersiz kalmaktadır (Anonim, 2022c).

Dezenformasyona yönelik içerik, örtük ya da açık olarak, sözel ya da basılı araç gereçlerle üretilebilmektedir. Uzun yıllar boyunca sabırla, ufak ufak zihinlere dezonformatik bilgi yerleştirilebilir. Örnek vermek gerekirse Suriye devletinin gerçekte olmamasına rağmen uzun yıllar boyunca Hatayı kendi sınırları içerisinde göstermesi ve bu yolda çeşitli çalışmalarda bulunması bilinçaltı dezenformasyon çalışmalarıdır (Turan, 2015).

Dezenformasyonun en çok kullanıldığı alanların başında savaşlar gelmektedir. Odysesus’un kurmay zekâsıyla hazırlanan planla Truvayı almak için Truvalılara gönderilen atın içine gizlenen askerler şehrin felaketi olmuştu. Görünüşte tahta at olsa da aslında büyük bir savaş hilesiydi. Truva atı aslında enformatik bilgidir. Hedefe ulaşmak için Odysesus tarafından tasarlanan dezenformasyondur. Aslında savaşı kazanan Truva bu hile ile savaşı kaybetmiştir. Hile savaşın neticesini belirlemiştir. Bu durumda içeriği değiştirilmiş, sahte bilginin sonuçlarının felakete dönüşebileceğini göstermiştir (Anonim, 2022d).

Büyük taarruz öncesi Deli Halit Bey’in hayali 19. ve 20. Tümenleri harp tarihi açısından müthiş bir yanıltma haber başarısıdır. Gerçekte hiç var olmamasına rağmen Yunan askeri istihbaratın yanıltılması neticesinde istihbarat raporlarında ısrarla üzerinde durulan yanlış bir bilgi dizisinin devamıdır. Yunan istihbaratı Kocaeli grubunu “üç piyade ve 1 süvari tümeninden müteşekkil” olarak ifade etmiştir. Aslında belirtilen kuvvetin gerçek miktarı 6981 iken düşman kuvvetleri tüm planlarını bundan kat kat fazla üç tümene göre planlamak durumunda bırakılmıştır. Bu dezenformasyon Türk askeri kurmay stratejisinin tam da istediği durumdur. Yunan kuvvetlerinin bu cephede oyalanmasını sağlanmıştır. Aslında düşmanın yanıltılması 5. Kol faaliyetlerinin yerine getirildiğini de göstermektedir (Erdoğan, 2020).

Soğuk savaş yıllarında çok sayıda devlet, rakip devletleri yanıltmak için çok sayıda sahte içerik yaydı. SSCB’nin stratejik kaynaklarını gösteren yanlış haritaları bu duruma

örnektir. Bu dönemde rakip blokların gerçeği yansıtmayan abartılı askeri ve teknolojik altyapılarına ilişkin sahte haberleri yayması da yaygın bilgi çarpıtma örneklerindedir. Uzay yarışında Sovyetler ve ABD'nin gerçekle bağı olmayan uzay çalışmaları ya da sahte roket görüntülerini de buna örnek olarak verilebilir. Esasen dezenformasyon çalışmaları bilgi teknolojilerin yaygınlaşması ile had safhaya çıksa da ilk insanlardan itibaren vardır. Bu bağlamda tarlaya konan korkuluk da dezenformasyondur. Emniyet genel müdürlüğünün şehirlerarası yolların bazı kesimlerine koyduğu sahte trafik polisi ve trafik aracı maketleri de dezenformasyondur. Radar olmamasına rağmen konan radar levhaları ya da faal olmamasına rağmen yol kenarlarındaki Elektronik hız tespit sistemleri de sürücülerini yanıltan sahte içeriklere örnektir (Turan, 2015).

Sanal ortamlarda bilginin kontrolsüz, denetimsiz şekilde yayılması sahte içeriklerin ışık hızında kullanıcılara ulaşmasına neden olmaktadır. Bu konuda yakın tarihte Covid-19 salgını ile oluşan komplo teorileri altını çizmemiz gereken ipuçlarını bize vermektedir. Dijital ortamda kontrolsüz, kasıtlı ya da kasıtsız ilerleyen yanlış bilgilendirmeler pandemi döneminde halkın kafasını oldukça karıştırmıştı. Öyle ki bu yanlış bilgilendirmelere karşı yetkililer sık sık yayın organlarına çıkarak zamanlarının büyük bir kısmını buna ayırmıştır. Pandemi de yayılan bu yanlış enformasyonlar kamuoyunda tedirginliğe neden olmuştur. Covid-19 salgınına karşı saf alkolü içerek hayatından olanları, 5-G baz istasyonlarının virüsün yayılmasına sebep olduğu dedikodusu ile baz istasyonlarını yakanları, virüsleri taşıdığı düşünülen kimi ülke vatandaşlarının ülke içine alınmamasını ve hayvan idrarı içenleri bu duruma örnek olarak gösterebiliriz (Anonim, 2022e).

Uluslararası ilişkiler, siyaset, güvenlik, iç politika, sağlık ya da aklınıza gelen her konuda sahte haberlere bireyler hedef olabilir. Sosyal medya mecralarında haberlerin çok defa paylaşılması ya da beğeni alması bireyler açısından doğruluk teyidi olarak kabul edilmektedir. İçgüdüsel olarak doğruluğu bireyler tarafından kabul edilen sahte haberler, daha fazla paylaşım alarak kartopu gibi çoğalmaktadır (Bahar, 2020).

2016 yılında Oxford Dictionary tarafından senenin kelimesi kabul edilen post-truth kavramı (gerçek ötesi) sahte ve yanıltıcı içeriklerin sanal ortamda bu kadar hızlı yayılmasının sebeplerini açıklamaktadır. Bu yeni kavram gerçeklerin insan zihninde objektiflikten çok duygular ve değer yargıları kullanılarak algılandığını göstermektedir (Oxford Learner's Dictionaries, 2020; akt. Güven, 2020). Gerçek olmayan dünyada, doğru olarak bireylere lansettirilen bilgiler, mutlak gerçeklikler yerine, doğru olarak hissettirilen verilerden oluşmaktadır. Gerçeklik hissettirilen doğrulardır (Özcan, 2018). Post truth çağda gerçeklik ikinci plana itilmekte esas amaç paylaşım sayısının artırılması olmaktadır. Doğruluk kriteri paylaşımın çokluğu ile kabul edilmektedir. Dezenformatik veriler bireylerin değer yargılarıyla örtüşmesi durumunda gerçek olarak kabul edilmekte ve misenformasyon olarak 3. kişilere iletilmektedir (Bahar, 2020).

Bu bağlamda sahte içerik üreticileri ya da bu sahte içerikleri farkında olmadan yayan kaynaklar bilerek ya da bilmeden toplumu belirli noktalara doğru harekete geçirmekte ve yönlendirmektedir. Odak nokta hedefe ulaşma için kullanılacak yöntemlerin seçilmesi olmaktadır. 2016 ABD başkanlık seçimlerinde Trump'ın başkan seçilmesini Rusya devletinin parmağı olduğu sahte Rus menşeli sosyal medya platformları aracılığıyla yayıldı. Yakın tarihte Türkiye Cumhuriyeti devletinin güney topraklarında oluşturulmaya çalışılan terör koridoruna karşı gerçekleştirilen operasyonlar, terör örgütü tarafından kamuoyuna Suriye de Esad zulmünden kaçan insanların resimleri kullanarak harekât esnasında bölgeyi terk etmek zorunda bırakılan kişiler olarak sosyal medya mecralarında paylaşılmıştır (Anonim, 2022f).

2010 Yılında Tunus da başlayan ve Arap baharı olarak isimlendiren ve bu coğrafyayı savaş alanına döndüren bu ayaklanmanın tesadüfı olmadığı açıktır. Bazı ülkelere sirayet eden bazı anti demokratik Arap ülkelerinin yanına hiç uğramayan bu planlamaların rastgele olmadığı; belirli bir kasıtle yayılan enformatik bilginin neticesi olduğu açıktır. Kendi halinde giden bu yapının birden bire, adeta bir kıvılcım etkisi ile belirli bir zaman aralığında başlayıp bitmek koşuluyla domino etkisiyle yayılması esasen bir dezenformasyonun en açık halini göstermektedir (Turan, 2015).

2020 Aralığında Türkiye de faaliyetlerine devam eden çok bilinen bir zincir market olan BİM'in kurumsal olarak hazırladığı reklam içerikleri birebir kopyalanarak, hazırlanan sahte içeriğe ilişkin video sosyal medya mecralarında dolaşmaya başladı. İçerik viral olarak sosyal medyada tüm mecralarda dolaşmaya başladı. Covid-19 aşısının İndirim gününde satılacağını duyuran sahte içerik mizah ve hiciv amaçlı yapılsa da kamuoyunu yanıltarak manipüle etmiştir. Öyle ki firma 1 Ocak 2021 tarihinde kamuoyuna sahte içerikle ilgili bilgilendirme metni yayınlayarak dezenformasyonla mücadele etmeye çalışmıştır (İlgın, 2021).

2. AMAÇ VE YÖNTEM

Çalışmanın amacı çocukların dezenformasyona uğradıkları farklı çevreleri incelemek ve bu çevrelerdeki karşılaştıkları dezenformasyonu örneklendirmektir. Bu kapsamda çalışmada çocukların sanal ortam dışındaki dezenformasyon kaynakları incelenmiştir.

Bu çalışma için Sivas Merkeze bağlı ilk ve ortaokullarda eğitim-öğretim gören çocukların velilerine ulaşılmıştır. Çalışmanın evrenini Sivas merkezinde bulunan ilk ve ortaokullar oluşturmaktadır. Bu kapsamda örneklem yöntemi olarak kolayda örneklem yöntemi kullanılmış ve 92 veli örnekleme dahil edilmiştir. Ulaşılan 92 veliye önceden hazırlanan sorular doğrudan sorulmuş ve cevaplar olduğu gibi kayıt altına alınmıştır. Verilen cevaplar betimsel analiz yapılarak doğrudan alıntılar şeklinde veli cevapları olarak sıralanmıştır.

Veri toplama aracı olarak görüşme yöntemi kullanılmış ve sıkı yapılandırılmış sorular sorulmuş sorulara verilen cevaplar analiz edilirken de betimsel analiz yapıp cevaplar doğrudan alıntı yapılarak sunulmuştur. Katılımcılara çocuklarının okul ortamında, ev ortamında, arkadaş ortamında karşılaştıkları dezenformasyona örnek olabilecek durumları yazmaları istenmiştir. Öncelikle verilen cevapların dezenformasyona örnek olup olmadığı incelenmiş dezenformasyona örnek olmayan cevaplar çıkarılmıştır. Dezenformasyona uygun olduğu tespit edilen cevaplardan benzer olanlar birleştirilmiş ve çıkan cevaplarda kendi aralarında gruplandırılarak kullanılma yoğunluğuna göre sıralanmıştır.

3. BULGULAR

Araştırmaya dahil edilenlere ilişkin demografik dağılım Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya dahil edilenlere ilişkin demografik dağılım

Cinsiyet	Erkek	30
	Kadın	62
Eğitim Durumu	İlkokul	8
	Ortaokul	11
	Lise	11

	Ön lisans	6
	Lisans	45
	Yüksek Lisans	9
	Doktora	2
Yaş	25-30	17
	31-35	28
	36-40	23
	41-45	16
	46-50	4
	51 ve üzeri	4

Tablo 1'e göre araştırmaya katılan 92 kişinin 30'u erkek, 62'si kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında doktora mezunu 2 kişi, yüksek lisans mezunu 9 kişi, lisans mezunu 45 kişi, ön lisans mezunu 6 kişi, lise mezunu 11 kişi, ortaokul mezunu 11, ilkokul mezunu 8 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların yaş dağılımına baktığımızda ise 25-30 yaş arası 17 kişi, 31-35 yaş arası 28 kişi, 36-40 yaş arası 23 kişi, 41-45 yaş arası 16 kişi, 46-50 yaş arası 4 kişi ve 51 yaş üzeri 4 kişiden oluşmaktadır.

Bu verilere bakarak araştırmaya katılan katılımcıların cinsiyet olarak çoğunluğu % 67 oranla kadınlar, eğitim düzeyine bakıldığında katılımcıların çoğunluğunu % 48 oranla lisans mezunları, yaş dağılımına bakıldığında katılımcıların çoğunluğunu % 30 oranla 31-35 yaş arası kişiler oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan katılımcılara “çocuğunuzun ev ortamında karşılaştıkları dezenformasyona örnek verin” sorusu sorulmuş ve katılımcıların 68 tanesi cevap vermiş olup bu cevapların 16 tanesi ise dezenformasyonla ilgisi olmayan cevaplardan oluşmaktadır. Geriye kalan 52 cevap dezenformasyona örnek olarak kabul edilebilir. Verilen 52 cevaptan aynı olanları birleştirdiğimizde çocukların evde karşılaştığı dezenformasyona örnek olabilecek 27 tane cevabımız çıkmaktadır. Katılımcıların verdikleri cevapları amaçlarına göre gruplandırarak olursak, katılımcılar ev ortamında dezenformasyonu; çocukların davranışlarını düzenlemek, çocukların beslenme alışkanlıklarını düzenlemek ve çocuklarının sağlık durumlarını iyileştirmek amacıyla kullandıklarını söyleyebiliriz. Katılımcıların verdikleri cevapları da şöyle sıralayabiliriz;

Ailelerin Çocukların Davranışlarını Düzenlemek İçin Kullanılan Dezenformasyonlar;

- Küçük bir çocuğa dokunmaması gereken bir şey için “Cıss dokunma elini yakar”.

- Kötü çocuk olursan çöpçüler seni götürür.

- Akşam bıçakla makasla oynarsan bıçak ya da makas uzar seni keser.

-Annen (ya da baban) bunu yaptığın için sana çok kızacak. Sana ceza verecek.

-Ödevinizi yapmazsanız bir daha dışarı çıkamazsın.

-Sürekli film izlersen psikolojin bozulur.

- Yaramazlık yaptığında polis gelecek veya seni hurdacıya vereceğim.

-Dışarı çıkılırken küçük çocuğun gelmemesi için hastaneye gidiyoruz denmesi.

-Evden gideceğim diyen çocuğa "Evden bizden habersiz çıkarsan, hırsızlar seni kaçıır, dilencilik yaptırır" denilmesi.

-Velilerin sınıf öğretmenini öne sürerek kendi beklentilerini çocukları üzerinde gerçekleştirmeye çalışmaları. Özellikle akademik başarıyı yakalamak için.... Ölçüde başarılı olmazsan, öğretmenin seni sevmez. Sosyal etkinliklerde görev alamazsın.

-Telefona çok bakarsan beynin çalışmaz seni okuldan alırız.

-Aksam erken uyumazsan öğretmene söylerim sana ceza verir.

Ailelerin Çocukların Beslenme Alışkanlıklarını Düzenlemek İçin Kullanılan Dezenformasyonlar;

-Yemek yemeyen çocuklara hastaneye yatırılıp sürekli iğne ve serum tedavisinin yapılacağını söylenmesi.

- Çocuklara kola içersen kemiklerin erir büyümezsin denmesi.

- Çiğ et yersen karnında böcekler olur.

- Çok şeker yersen dişlerin dökülür.

- Annelerin çocuğuna yemeğini yemezsen büyüyemezsin demesi.

-Yemekten önce besmele çekmezsen yemeğini şeytanlar yer.

-Yemeği bitirmezsen arkandan ağlar.

- Ayakta yemek yersen doymazsın.

- Ispanak yersen güçlü olursun.

- Kahvaltı yapmadan okula gidersen dersleri anlamazsın.

Ailelerin Çocukların Sağlık Durumlarını İyileştirmek İçin Kullanılan Dezenformasyonlar;

-Gece 23.00'dan sonra yatarsan büyüyemez küçülürsün.

- Bilgisayara çok bakarsan beynin uyuşur.

- Kedilerle oynama hasta olursun.

- Televizyonu çok izlerseniz gözleriniz kör olur.

- Süt içmezsen cüce olursun.

Gibi ifadeleri çocukların evde karşılaştıkları dezenformasyonlara örnek olarak verebiliriz. Katılımcıların cevaplarının bu şekilde gruplaştırılması sonucu verilen cevapların yoğunluğu Tablo2 de gösterilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Çocukların Ev Ortamında Karşılaştıkları Dezenformasyonlar Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı

Kategori	f	Yüzde %
Ailelerin Çocukların Davranışlarını Kontrol altına Almak İçin Kullanılan Dezenformasyonlar	12	42
Ailelerin Çocukların Beslenme Alışkanlıklarını Kontrol Etmek İçin Kullanılan Dezenformasyonlar	10	34
Ailelerin Çocukların Sağlık Durumlarını İyileştirmek İçin Kullanılan Dezenformasyonlar	5	23
Toplam	27	100

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların % 42 si dezenformasyonu çocuklarının davranışlarını kontrol etmek amacıyla kullandığı, % 34'ü çocuklarının beslenme alışkanlıklarını kontrol etmek amacıyla kullandığı, %23 'ü de çocuklarının sağlık durumlarını iyileştirmek amacıyla kullandığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcılara “çocuğunuzun okul ortamında karşılaştıkları dezenformasyona örnek verin” sorusu sorulmuş ve katılımcıların 75 tanesi cevap vermiş olup bu cevapların 30 tanesi dezenformasyonla ilgisi olmayan cevaplardan oluşmaktadır. Geriye kalan 41 cevapdezenformasyona örnek olarak kabul edilebilir. Verilen 41 cevaptan aynı olanları birleştirdiğimizde çocukların okul ortamında karşılaştığı dezenformasyona örnek olabilecek 24 tane cevabımız çıkmaktadır. Katılımcıların verdikleri cevapları amaçlarına göre gruptandırarak olursak katılımcılar okul ortamında karşılaşılan dezenformasyonu; okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin okulda başarıyı artırmak ve disiplini sağlamak için kullandıkları dezenformasyonlar, öğrencilerin arkadaşlarını korkutmak amacıyla kullandığı dezenformasyonlar, öğretmenlerin kendi isteklerinin yapılmasını sağlamak için kullandığı dezenformasyonlar ve öğrencilerin okul ortamında kullandığı diğer dezenformasyonlar olarak gruptandırabiliriz.Katılımcıların verdikleri cevapları da şöyle sıralayabiliriz;

Okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin okulda başarıyı artırmak ve disiplini sağlamak için kullandıkları dezenformasyonlar;

-Kurallara uymazsan okuldan atılırsın.

-Kameradan (projeksiyon aleti) müdür sizi izliyor.

-Akıllı tahtanın üzerinde kamera var ve yaptığınız her şey kaydediliyor.

-Öğretmenlerin olumsuz davranış sergileyen öğrenciye bu davranışı göstermeye devam edersen ailene haber vereceğiz seni okuldan alacaklar demesi.

-Yaramazlık yapan çocuğa korkutmak için tutanak tutmak bunu diğer çocuklara duyurmak.

- Bahçede top oynama yoksa müdür topunu keser.

-Okulda yaramazlık yapan çocukların tekrar yaramazlık yapmaması için "Sizi polise şikâyet ederim, onlar sizi yakalar" denilmesi.

-Gürültü yapanın dersten atılacağı söylenmesi.

-Yazılıda arkadaşının kâğıdına bakmaya çalışırsan şaşı olursun demeleri.

- Öğrencilere derslerinde başarılı olmadığında ileriki hayatının tamamen berbat olacağı söylemleri.

Öğrencilerin arkadaşlarını korkutmak amacıyla kullandığı dezenformasyonlar;

- İlk defa okulda aşı olacak birinci sınıf öğrencilerin büyük öğrenciler tarafından iğnenin ucunu ateşte kızdırıp öyle yapacaklar diyerek aşuya karşı korkutulması.

-Yeni gelen öğretmenin kimseyi dersten geçirmedığı söylentisini tüm okulda yaymak.

-Sınav notuna itiraz edecek öğrencilere diğer öğrencilerin itiraz edersen öğretmenin taktığının söylenmesi.

- Öğrencilerin çok şımarırsak karnemize zayıf not verirler şeklinde söylenti çıkarmaları.

- Öğrencilerin birbirlerine sınavlardan düşük not alınca öğretmenin seni artık sevmediğini söylemesi.

- Ödevlerini yapmayan öğrenciye arkadaşlarının “sınıfta kalacaksın” demeleri.

-Çocukların bir birlerini okulda sert mizaçlı öğretmen ve idarecilere şikâyet etmekle tehdit etmeleri.

- Öğrencilerin arkadaşlarına öğretmenin soracağı soruya doğru yanıt veremezsen öğretmen kızar demeleri.

Öğretmenlerin kendi isteklerinin yapılmasını sağlamak için kullandığı dezenformasyonlar;

- Öğretmenlerin yarışmalarda birinci olacak çocuklara çok büyük ödüller vaat edip basit ödüller vermesi.

- Öğretmenlerin ek kaynak aldırma için devletin dağıttığı kitapların kötülemesi.

- Öğretmenlerin ders sırasında konuşan öğrencilere, bu davranışlarından dolayı okuldan atılacaklarını söylemesi.

Öğrencilerin okul ortamında kullandığı diğer dezenformasyonlar;

- Öğrencilerin kendi aralarında gruplaşmaları ve grup dışındaki öğrenciler ile ilgili asılsız söylemleri.

- Öğrencilerin devamsızlık yapan arkadaşları hakkında kendi aralarındaki gerçeğe bağdaşmayan sohbetleri.

-Öğrencilerin herhangi bir öğrenci ile ilgili basit bir olayı abartarak diğer öğrencilere anlatması.

- Öğrencilerin okulda olup derse girecek öğretmenle ilgili “Öğretmen hastaymış, bugün gelmeyecekti.”haberini yaymaları.

Yukarıda yer alan ifadeler ve durumları çocukların okul ortamında karşılaştıkları dezenformasyona örnek olarak verebiliriz. Katılımcıların cevaplarının bu şekilde gruplaştırılmasının sonucu verilen cevapların yoğunluğu Tablo 3 de gösterilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların Çocukların Okul Ortamında Karşılaştıkları Dezenformasyonlar Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı

Kategori	f	Yüzde
Okul Yöneticilerinin Ve Öğretmenlerin Okulda Başarıyı Artırmak Ve Disiplini Sağlamak İçin Kullandıkları Dezenformasyonlar;	10	40
Öğrencilerin Arkadaşlarını Korkutmak Amacıyla Kullandığı Dezenformasyonlar;	8	32
Öğretmenlerin Kendi İsteklerinin Yapılmasını Sağlanmak İçin Kullandığı Dezenformasyonlar;	3	12
Öğrencilerin Okul Ortamında Kullandığı Diğer Dezenformasyonlar;	4	16
Toplam	25	100

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların %54’ü okul ortamında karşılaşılan dezenformasyonu akran zorbalığı amacıyla kullanıldığı, %29’u okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin okulda disiplini sağlamak amacıyla kullanıldığını, %16’ sı ise öğretmenlerin isteklerini yaptırmak amacıyla dezenformasyona başvurduklarını belirtmiştir.

Araştırmaya katılan katılımcılara “çocuğunuzun sosyal çevresinde karşılaştıkları dezenformasyona örnek verin” sorusu sorulmuş ve katılımcıların 71 tanesi cevap vermiş olup bu cevapların 37 tanesi ise dezenformasyonla ilgisi olmayan cevaplardan oluşmaktadır. Geriye kalan 34 cevap dezenformasyona örnek olarak kabul edilebilir. Verilen 34 cevaptan aynı olanları birleştirdiğimizde çocukların evde karşılaştığı dezenformasyona örnek olabilecek 17 tane cevabımız çıkmaktadır. Katılımcıların verdikleri cevapları amaçlarına göre gruplandırarak olursak, çocukların sosyal çevresinde karşılaştıkları dezenformasyonu; ailelerin çocuklarına yönelik batıl inançlarına dayanan dezenformasyonlar, çocukların arkadaş gurubuna kendilerini dahil ettirmek amacıyla kullandıkları dezenformasyonlar, çocukların aralarında üstünlük kurmak amacıyla kullandıkları dezenformasyonlar ve çocuklar arasında yaygın olarak kullanılan diğer dezenformasyonlar olarak gruplayabiliriz. Katılımcıların verdikleri cevapları da şöyle sıralayabiliriz:

Ailelerin Çocuklarına Yönelik Batıl İnançlarına Dayanan Dezenformasyonlar;

-Kirli çocukları çöpçüler alır götürür.

-Yemeğini yemezsen saçların uzamaz kel olursun.

-Merdiven altından geçersen başına kötü şeyler gelir.

-Küçük yaşta evlenirsen çocuğun olmaz.

- Dışarıda çok oynayan çocukları siyah gözlüklü bir adam gelip kaçırmış.

- Ailelerin çocuklarının yanlış davranışları karşısında “Allah yakar! Taş olursun!” gibi cümlelerle çocukları korkutmaları.

Çocukların Aralarında Üstünlük Kurmak Amacıyla Kullandıkları Dezenformasyonlar;

- Çocuklar tartışma esnasında; ‘Benim babam polis gelir seni tutuklar’.

-Çocukların arkadaşlarını kıskandırmak amaçlı birbirlerine söyledikleri sözler.

- Çocukların ödevlerini yanlış yaptığında arkadaşların senle dalga geçer demeleri.

- Sınıf başkanı olan öğrencinin istediği öğrenciye disiplin cezası verebileceğini söylemesi.

Çocukların Arkadaş Gurubuna Kendilerini Dahil Ettirmek Amacıyla Kullandıkları Dezenformasyonlar;

-Akranlar arasında sigara, uyuşturucu vb. kullanmadığında yalnızlık yaşayacağı korkusunun oluşturulması.

-Çocuğun arkadaşlarının istediği bir şeyi yapmadığı zaman arkadaşlarının bir daha kendisi ile konuşmayacaklarını düşünmesi.

Çocuklar Arasında Yaygın Olarak Kullanılan Diğer Dezenformasyonlar;

- Çocukların sosyal medyada izledikleri kurguları birbirlerine gerçekmiş gibi anlatmaları.

-Çocukların, fetüsün anne karnında oluşumu ile ilgili senaryolarını birbirlerine gerçekmiş gibi anlatmaları.

-Çocukların çok ders çalıştığı zaman babalarının işten daha çok para alacaklarını sanmaları.

-Okullarda ders saati 20 dakikaya düşürülecekmış hafta sonu da dersler olackmış haberinin yayılması.

-Çocukların arkadaşlarının yanlışlarını örnek göstererek kendi yanlışını savunması.

Gibi ifadeler ve durumlar çocukların sosyal ortamlarında karşılaştıkları dezenformasyona örnek olarak verebiliriz. Katılımcıların cevaplarının bu şekilde gruplaştırılması sonucu verilen cevapların yoğunluğu Tablo 4 te gösterilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Çocukların Sosyal Çevrede Karşılaştıkları Dezenformasyonlar Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı

Kategori	f	Yüzde
Ailelerin Çocuklarına Yönelik Batıl İnançlarına Dayanan Dezenformasyonlar	6	35
Çocukların Aralarında Üstünlük Kurmak Amacıyla Kullandıkları Dezenformasyonlar	4	23
Çocukların Arkadaş Gurubuna Kendilerini Dâhil Ettirmek Amacıyla Kullandıkları Dezenformasyonlar	2	12
Çocuklar Arasında Yaygın Olarak Kullanılan Diğer Dezenformasyonlar	5	30
Toplam	17	100

Tablo4 incelendiğinde katılımcıların cevaplarının % 35'ini ailelerin çocuklarına yönelik batıl inançlarına dayanan dezenformasyonların oluşturduğunu, %30' unu herhangi bir gruba dahil olmayan diğer dezenformasyonların oluşturduğunu, %23'ünü çocukların aralarında üstünlük kurmak amacıyla kullandıkları dezenformasyonların oluşturduğunu, %12'sini de çocukların arkadaş gurubuna kendilerini dâhil ettirmek amacıyla kullandıkları dezenformasyonların oluşturduğunu söyleyebiliriz.

4. SONUÇ ve TARTIŞMA

Çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda birinci alt problem olan çocukların ev ortamında karşılaştıkları dezenformasyonda ailelerin iyi niyetle de olsa çocuklarının kendi istedikleri şekilde yemek yeme alışkanlıklarını değiştirebilmek amacıyla kullandıkları görülmektedir. Bu gayeyle hedef kitlenin manipüle edilmiş bir kısmı doğru bilgiler ya da tamamen sahte bilgilere dayanan enformasyona maruz kaldığı görülmektedir. Ebeveynlerin ev ortamında çocuklarının davranışlarını istedikleri yönde değiştirebilmek için doğru davranışları çocuklarına rol model olarak göstermelidirler. Korkutma, sindirme, batıl inançların pompalanması gibi yanlış yöntemlerle davranışlarını değiştirmeye çalıştıkları gözlenmektedir. Ebeveynlerin temelde iyi niyetli olsalar da çocukların sağlıklarını korumak amacıyla dezenformasyona başvurduklarını görmekteyiz. Ailelerin çocuklarının zihinlerine yalanları bilerek ya da bilmeyerek işledikleri, bunu yaparken de genellikle çocukları korkuttukları görülmektedir. Çocuklarının iyiliklerini isteyen anne babaların ev ortamında çocuklarının yemek yemeleri, davranış değiştirmeleri ya da sağlık bağlamında çocuklarını istedikleri yöne çekerken kullandıkları yöntemlerin benzerlerini ya da birebir aynılarını çocuklarının diğer arkadaşlarına karşı kullandıklarını, dezenformasyonların misenformasyona dönüşerek daha da yaygınlaşmasına sebep oldukları görülmektedir.

İkinci alt problem olan çocukların okul ortamında karşılaştıkları dezenformasyonda; okullarda öğretmen ve okul yöneticilerinin karşılaştıkları problemlerde, disiplini sağlamak için çocuklara yalan söyleyerek dezenformasyona sebep oldukları görülmektedir. Okul ortamında disiplin sağlama konusunda öğrencilere karşı yaptırım gücü zayıf kalan eğitim çalışanlarının ellerinin kollarının bağlı olduğu bilinmektedir. Öğretmen ve okul yöneticilerinin eğitim ortamında disiplini sağlamak için öğrencileri korkutmak amacıyla

dezenformasyona başvurdukları görülmektedir. Okul ortamında görülen bilgi çarpıtma çeşitlerinin birisi de öğretmenlerin üst yönetimin istemediği ancak kendilerinin gerçekleştirmek istedikleri bir davranışı gerçekleştirebilmek amacıyla, yanlış bilgileri bilerek okul ortamında yaymaları öğrencilere yönelik dezenformasyona sebep olmaktadır. Çocukların okullarda dezenformasyona maruz kalmalarının bir diğer sebebi ise akran zorbalığı olarak ön plana çıkmaktadır. Üst sınıflarda eğitim öğretim gören öğrencilerin okula yeni başlayan çocuklara ya da kendinden küçük olanlara öğretmenler ve yöneticiler hakkında, asılsız yakıştırmalarda bulunmaktadır. Bu asılsız bilgiler çocukların ön yargı oluşturmalarına, okul hakkında olumsuz bakış açısı geliştirilmesine sebebiyet vermektedir. Yine akranlarının etkisi ile dezenformasyona hedef olan çocukların kendi batıl inanç ve yargılarını da oluşturabilmektedir. Çocuk tarafından zihninde oluşturulan yargılar ise okulun tüm bileşenlerine hızlıca yayılmaktadır. Böylece hem dezenformasyona maruz kalan 1.kaynaktaki çocuk hem de mezenformasyona hedef olan 2. kaynaktaki çocuk ve çocuklar yanlış bilgiler doğrultusunda davranış ve tutum değişikliklerine gitmektedir. Gerçeği yansıtmayan bilgiler okul ortamında bilgi kirliliği oluşturmakta ve birçok çocuğun olumsuz bakış açısı geliştirmesine neden olmaktadır. Bazı yanlış fikirler ise belli bir süre sonra kalıp yargı haline dönüşüp inancının bir parçası haline gelecektir. Bu durum çocukların istenmeyen davranışlar sergilemelerine sebep olacağı görülmektedir. Eğitim sistemimizde baskın olan akademik başarı beklentisi çocuklarda yine dezenformasyona neden olmaktadır. Akranlarıyla, öğretmenleriyle ya da aileleriyle olan ilişkilerine doğrudan yansımaktadır. Sınav baskısı bazen çocuklar arasında akran zorbalığına varmakta, acımasız hissiyat içerisinde olumsuz fikirlerin ve davranışların oluşmasına neden olmaktadır. Akademik başarı baskısı altında olan çocukların dezenformasyona hedef oldukları ya da mezenformasyon olarak yanlış ya da çarpıtılmış bilgileri yaydıkları görülmektedir.

Üçüncü alt problem olan çocukların sosyal ortamında karşılaştıkları dezenformasyonla ilgi olarak velilerin daha az cevap verdikleri görülmüştür. Bunun nedeni olarak velilerin çocukların karşılaştıkları durumları değil de daha çok kendi karşılaştıkları durumları belirtmeleri olduğu düşünülmektedir. Çocukların sosyal ortamlarında maruz kaldıkları dezenformasyon örneklerine bakıldığında bunların daha çok çocukların ailelerinden duydukları yanlış bilgileri ve yargıları birbirlerine aktarmaları görülmektedir. Benzer şekilde çocukların sosyal çevrelerinde rol model aldığı kişiler ya da sevdiği meslek gruplarından kişilerin olumsuz yönlerini alıp akranlarına aktarmaları da mezenformasyona neden olduğu görülmektedir. Bazen de sosyal çevrelerince manipüle edilmiş bilgiler misenformasyon olarak yayılmaktadır. Ayrıca arkadaş gruplarında kendilerine etkin yer bulamayan çocukların kendilerini olduğundan farklı göstermek amacıyla arkadaşlarına karşı yalan söyledikleri görülmektedir. Dezenformasyonu kullanarak grup içerisinde kendine yer bulmaya çalışan çocukların yanlış davranışları diğer çocuklara da rol model olmaktadır. Bu durumda dezenformasyon daha da şiddetlenerek yayılmaktadır. Ailelerin çocuklarına sözlerini dinletemedikleri zaman, hemen dezenformasyona başvurdukları, onları yanlış yönlendirdikleri ve korkuttukları görülmektedir. Korku ekseninde yapılan dezenformasyon ile çocuklarda davranış değişikliği oluşturmaya çalışılmaktadır. Ailelerin çocukların cinsellikle ilgili sorularına kaçamak cevap verdikleri ya da gerçekleri doğrudan söylemekten kaçındıkları, gerçekler yerine uydurulmuş ya da çarpıtılmış cümleler ile cevaplar verdikleri görülmektedir. Bu yanlış cevapları doğru olarak kabul eden çocuklar arkadaş ortamında da bu cevapları doğruymuş gibi yayılmasına neden olmaktadır. Bu durum da çocuklar mezenformasyona sebep olmaktadır.

Sonuç olarak çocukların sadece sanal ortamda değil evde, okulda ve sosyal çevresinde kaçınılmaz bir şekilde dezenformasyona maruz kaldıkları anlaşılmaktadır. Evde ebeveynleri, medya araçları; okulda öğretmenleri, okul yöneticileri ve arkadaşları; sosyal çevresinde

ise akrabaları, komşuları ve arkadaşları aracılığıyla etkilenmektedirler. Çocuğun maruz kaldığı bu durumlara karşı neler yapılması gerektiği üzerinde durmak gerekmektedir. Dezenformasyonun yıkıcı etkilerinin tamamı kaldırılmasa bile, etkilerinin azaltılması için çalışmalar yapılması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Anonim, (2022a).<http://dltr.law.duke.edu/articles/200> [Erişim Tarihi: 06.12.2022]
- Anonim, (2022b). <http://www.merriam-webster.com/dictionary/disinformation>, *MerriamWebster*, [Erişim Tarihi: 06.12.2022].
- Anonim,(2022c).<https://www.washingtonpost.com/news/powerpost/paloma/the-technology-202/2018/12/19/the-technology-202-social-media-companies-under-pressure-to-share-disinformation-data-with-each-other/5c1949241b326b2d6629d4e9/> [Erişim tarihi 12.11.2022]
- Anonim, (2022d).http://tr.wikipedia.org/wiki/Truva_Atı [Ziyaret: 01.12.2022]
- Anonim,(2022e).<https://www.sabah.com.tr/yasam/2020/03/20/koronavirus-degil-ispirt-oldurdu> [Ziyaret: 10.12.2022]
- Anonim,(2022f).<https://www.aa.com.tr/tr/baris-pinari-harekati/baris-pinari-harekati-aleyhinde-kacan-sivillerin-fotograflariyla-manipulasyon-girisimi/1613054>, [Erişim Tarihi: 14.11.2022].
- TDK, (2022). <http://www.tdk.gov.tr> [Erişim Tarihi: 05.12.2022]
- Aldwairi, M. &Alwahedi, A. (2018). DetectingFake News in Social Media Networks. *ProcediaComputerScience*, 141: 215–222.
- Aydın, A. F. (2020). Post-truth dönemde sosyal medyada dezenformasyon: Covid-19 (yeni koronavirüs) pandemi süreci. *Akademik Sosyal Araştırmalar Asya Studies*4(12), 76-90.
- Bahar, A. (2020). Polislik perspektifinden dijital misenformasyon ve dezenformasyon:Covid-19 örnek olayı bağlamında bir analiz. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(30), 2760-2794.
- Barfar, A. (2019). CognitiveAndAffectiveResponsesToPoliticalDisinformation in Facebook. *Computers in Human Behavior*, 101: 173–179.
- Bastos, Marco T. ve Mercea, Dan (2017). TheBrexitbotnetanduser-generatedhyperpartisannews, *SocialScienceComputerReview*, Sayı: 37(1), s.38-54.
- Bennett, W. Lance ve Livingston, Steven (2018). Thedisinformationorder: Disruptivecommunicationandthedecline of democraticinstitutions, *EuropeanJournal of Communication*, Sayı: 33(2), s.122-139.
- Bittman, Ladislav, *The KGB andSovietDisinformation: An Insider’sView*, Pergamon-Brassey’s, 1985
- Bradshaw, S. &Howard P. N. (2018). The Global Organization Of Social Media DisinformationCampigns. *Journal of International Affairs. Special Issue: ContentiousNarratives: DigitalTechnologyAndThe Attack On Liberal DemocraticNorms*, 71(1/5): 23-32.
- Çınarlı, İnci, “Döngü Uzmanları (Spin Doctors), Medyatik Yalan ve Kamu Manipülasyon”, *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, İstanbul 2004, Sayı: 1, s. 165-174.

- Erdoğan, S. (2020). Büyük Taarruz Öncesinde Bir Dezenformasyon Başarısı: 'Deli' Halit Bey'in 19. ve 20. Tümenleri. *Harp Tarihi Dergisi*, (1), 73-93.
- Eren, V. ve Aydın, A. (2014). Sosyal medyanın kamuoyu oluşturmadaki rolü ve muhtemel riskler. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(1), 197-205.
- Fallis, D. (2015). What is disinformation?. *Johns Hopkins University Library Trends*, 63(3),401-426.
- Fetzer, J. H. (2004). Disinformation: The use of false information. *Minds and Machines*,14(2), 231-240.
- İlgin, H. (2021). Sosyal Medyada Dezenformasyon ve Halkla İlişkiler İlişkisi. *İletişim Çalışmaları Dergisi*, 7 (2), 303-322.
- Güven, A. (2020). Hakikatin yitimi olarak post-truth: Bir kavramsallaştırma denemesi. *İnsan ve İnsan*, 7(23), 20-36.
- Özcan, M. (2018). Öznenin ölümü: Post-truth çağında güvenlik ve Türkiye. *İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi* 1(55), 1-12.
- Turan, C. (2015). *Açıklığın Yanılsaması: Dezenformasyon Çağımızın Kitle İmha Silahı mı?* Akademik Bilişim Konferansı, 4-6 Şubat 2015, Eskişehir
- Zollo, F. ve Quattrociocchi, W. (2018). Misinformation spreading on Facebook. *Complex Spreading Phenomena in Social Systems*, 2(3),177-196.
- Wardle, C. ve Derakhshan, H. (2017). Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking. *Council of Europe Report DGI 09*.